

Garland, David, *Punishment and Modern Society. A Study in Social Theory*, Oxford, Clarendon Press, 1990, 312 p.

Het huidige bestraffingsdenken bevindt zich in een impasse. De vaststelling dat 'nothing works' is de bron van een groeiend pessimisme, niet alleen in de penologie maar ook in de dagelijkse correctionele praktijk. In het licht van deze impasse biedt GARLANDS *Punishment and Modern Society* een verfrissende kijk op het fenomeen bestraffing. Vertrekkende vanuit een sociologische benadering definieert GARLAND bestraffing als een sociale institutie, wat hem toelaat de penologische instituties te benaderen vanuit een kader dat het louter penologische overstijgt.

Binnen een domein dat een constante strijd levert met vele prangende praktische vragen lijkt het misschien wat misplaatst om zich over te geven aan getheoretiseer. David GARLANDS sociale theorie reikt ons een aantal analytische concepten aan die toelaten te ontsnappen aan routinematige denkpijles. De rol die GARLAND zelf aan zijn studie toebedeelt omschrijft hij op p. 278 als '... it explores penalty from a number of different angles in an effort to construct a composite picture of the phenomenon, superimposing different perspectives to suggest a fuller, more three-dimensional image than is usually perceived'.

GARLANDS intelligente bijlage als state-of-the-art van de bestraffingssociologie is warm aan te bevelen. Het lezen van dit boek is een verrijkende en inspirerende ervaring. Op een zeer boeiende en creatieve wijze weet GARLAND traditioneel gekende sociologische concepten toe te passen op het bestraffingsdenken. De eruditie die hij daarbij aan de dag legt maakt dat het een uitstekende inleiding vormt voor de leek en een handig naslagwerk voor de meer ingewijden.

De bestraffingssociologie richt zich volgens GARLAND op twee sleutelvragen die in een dialectische verhouding t.o.v. elkaar staan: hoe worden bestraffingsmaatregelen gevormd door hun sociale en historische context en hoe bepaalt bestraffing op haar beurt haar sociale omgeving.

Met deze uitgangspunten in het hoofd behandelt hij vier verschillende denkrichtingen. DURKHEIM legt de nadruk op morele, sociaal-psychologische wortels van de bestraffing en op haar vermeende solidariteitsproducerende effecten. Studies vanuit de marxistische traditie belichten de rol van bestraffing binnen het op de klassenstructuur gebaseerde proces van sociale en economische regulatie. M. FOUCAULT belicht vooral de disciplinerende dimensie, terwijl ELIAS' studie over het civilisatieproces de aanzet heeft gegeven om bestraffing te bestuderen vanuit een analyse van veranderende sensibiliteiten en culturele mentaliteiten. Het consequent (zelfs summier) weergeven van alle ideeën die door GARLAND zo genuanceerd zijn uitgewerkt zou me te ver brengen, vandaar dat ik me beperk tot een keuze.

GARLAND is als volgt tewerkgegaan: eerst geeft hij per denkrichting of auteur een overzicht van de belangrijkste ideeën, waarna hij de relevantie aantoonde voor het bestraffingsdenken en vervolgens de ideeën kritisch bespreekt. Regelmatig wordt een stand van zaken opgesteld en worden de standpunten tegen elkaar afgewogen, wat de helderheid en inzichtelijkheid van (het toch wel lijvige) werk ten

zeerste bevordert. Alhoewel hij zijn eigen visie pas in de laatste twee hoofdstukken expliciet uiteenzet, worden zijn eigen opvattingen via het commentaar op de andere denkers steeds duidelijker naarmate het boek vordert. Hij neemt de lezer als het ware mee in zijn denkwereld en door de veelvuldige illustraties die hij gebruikt krijgt men steeds minder het gevoel dat men een 'droog' theoretisch werk met een hoog abstractieniveau aan het lezen is.

Hoewel hij heel wat bedenkingen heeft bij DURKHEIMS historische visie (gebruik van misleidende data, voorbeelden uit pré-industriële samenlevingen die niet toepasbaar zijn op de moderne samenleving) besteedt GARLAND twee hoofdstukken aan zijn werk. De sociologische denker heeft hij vroeger reeds besproken en bekritiseerd in zijn in 1983 gepubliceerde *The Power to Punish*.¹

In *De la Division du Travail Social en l'Education Morale* beschouwt DURKHEIM de bestraffing als een rechtstreekse belichaming van de morele orde. Bestraffingsrituelen vormen zodoende een middel om de heersende moraliteit te representeren (cf. 'show cases'), ze structureren tegelijkertijd de individuele gevoelens en zorgen voor een katharsische bevrijding. GARLAND merkt hierbij op dat in het huidige strafrechtssysteem het rituele aspect beperkt blijft tot de straftoemeting en de openbare zitting in de rechtszaal. In tegenstelling tot de openbare terechtstellingen van vroeger is de strafuitvoering verplaatst achter gesloten deuren. De toeschouwers van vroeger zijn het krantenlezende en TV kijkende publiek van nu.

Wraakgevoelens zijn volgens DURKHEIM de stuwende kracht achter punitieve reacties. De belangrijkste functie van bestraffing, die hij beschouwt als een gemeenschappelijke expressie van kwaadheid of woede, is de versterking van de sociale cohesie. Later zullen we bij ELIAS zien dat de differentiatie van de samenleving een cruciale invloed heeft gehad op het kanaliseren van passionele wraakgevoelens.

Een correctie op DURKHEIMS functionele stelling van bestraffing als versterker van de sociale orde, vinden we in MEADS studie, waar hij wijst op de dysfunctionele consequenties van een punitieve justitie.² Bestrafing ondersteunt een speciale vorm van solidariteit, nl. een emotionele solidariteit van agressie. Ze kan een groep binden, maar enkel met bepaalde sociale kosten. Dysfunctionele consequenties van een punitieve justitie kunnen o.a. zijn de energie die verspild wordt aan de zogenaamde zwarte schapen i.p.v. aan de verbetering van de sociale condities en de potentie voor destructieve intolerantie en escalerend sociaal geweld.

Historisch gezien belicht DURKHEIM hoe verschillende vormen van collectieve moraliteit aanleiding hebben gegeven tot verschillende vormen van bestraffing. Zijn analyse, waar hij ook aandacht besteedt aan het ontstaan van de gevangenisstraf en die GARLAND weergeeft op p. 35-41, is echter beperkt en oppervlakkig.

Een 'conscience collective' definieert wat al dan niet crimineel is en vormt in dat opzicht de ultieme bron van de passie die de bestraffing motiveert. Onze moderne samenleving wordt daarentegen gekenmerkt door een afwezigheid van een gemeenschappelijke moraliteit, zodat GARLAND het binnen de hedendaagse con-

1. GARLAND, D., 'Durkheim's Theory of Punishment: A Critique', in GARLAND, D. en YOUNG, P., *The Power to Punish*, London, Heinemann Educational Books, 1983: 37-61.

2. MEAD, G.H., 'The Psychology of Punitive Justice', *American Journal of Sociology*, 23, 1918: 586.

text beter acht om te spreken over een 'ruling morality' (p. 52) of een dominante morele orde, in de betekenis dat deze het resultaat is van de strijd tussen verschillende sociale krachten. De vertaling van de heersende waarden en normen naar het strafrecht toe is in de praktijk daardoor ook veel minder evident dan DURKHEIM het stelt.

Alhoewel DURKHEIMS stellingen aan heel wat kritiek onderhevig zijn kan algemeen beschouwd de orde-instandhoudende functie van de bestraffing niet ontkend worden. De grootste verdienste van DURKHEIM is echter dat hij bestraffing ziet als een institutie die ook op een symbolisch niveau opereert en weerklank vindt op zowel het sociale als individueel psychologische niveau van de emotie.

De twee volgende hoofdstukken zijn gewijd aan de marxistische traditie. Neomarxistische denkers hebben zich toegespitst op vragen zoals hoe bestraffing functioneert m.b.t. klasserelaties, hoe bestraffing gevormd wordt door deze klasserelaties en hoe ze bijdraagt tot de reproductie ervan. Bestrafing is beschreven vanuit economisch standpunt, nl. als een aanvulling op de arbeidsmarkt, haar politieke rol als repressief staatsinstrument is belicht en ze is bestudeerd als een ideologische institutie die zich bezighoudt met symbolen van legitimiteit en de justifiëring van de klasseregels.

GARLAND besteedt veel aandacht aan het werk van RUSCHE en KIRCHHEIMER.³ Deze eerste marxistische analyse van bestraffing binnen de Frankfurter Schule ontsnapte bij haar publikatie in 1939 aan de aandacht. Na 30 jaar is ze echter herontdekt en MELOSSI en PAVARINI's *The Prison and the Factory: The Origins of the Penitentiary System* (1981) vormt in feite een uitgewerkte versie van dit werk. RUSCHE en KIRCHHEIMERS studie geeft een overzicht van de geschiedenis van de bestraffing vanaf de middeleeuwen tot het midden van de 20^e eeuw, met als centrale focus de sociaal-economische determinanten die verantwoordelijk zijn voor de selectie van specifieke bestraffingsmethodes.

In een apart hoofdstuk worden de ideeën van PASHUKANIS⁴ en HAY⁵ over het strafrecht als een politiek-ideologisch instrument van de bourgeoisstaat behandeld. Alhoewel IGNATIEFF⁶ zelf niet expliciet verwijst naar de marxistische theorie, maar wel hun basisconcepties hanteert (zoals ideologie, klasse, staat), bespreekt GARLAND zijn analyse van het ontstaan van de gevangnissen tijdens de industriële revolutie binnen deze traditie. Dit geldt ook voor zijn eigen *Punishment and Welfare*⁷, waarin hij analyseert hoe veranderende produktiewijzen eveneens politieke en ideologische veranderingen met zich meebrachten die directe gevolgen hadden voor de sociale en criminele politiek.

De invloed van de marxistische traditie op het bestraffingsdenken is zeer groot geweest en veel van hun ideeën worden gedeeld of impliciet aangenomen door andere auteurs. Ter afronding zou ik er nog willen op wijzen dat, alhoewel RUSCHE en KIRCHHEIMERS studie onderhevig was aan serieuze kritiek, hun 'less eli-

3. RUSCHE, G. en KIRCHHEIMER, O., *Punishment and Social Structure*, New York, 1939.

4. PASHUKANIS, E.B., *Law and Marxism: A General Theory*, London, 1978.

5. HAY, D., 'Property, Authority and the Criminal Law', in HAY, D. e.a., *Albion's Fatal Tree*, Harmondsworth, 1975.

6. IGNATIEFF, M., *A Just Measure of Pain: The Penitentiary in the Industrial Revolution*, London, 1978.

7. GARLAND, D., *Punishment and Welfare: A History of Penal Strategies*, Aldershot, 1985.

gibility'-begrip, dat ervan uitgaat dat de leefomstandigheden in de gevangenis de levensstandaard van de laagste klassen in de samenleving niet mag overstijgen, een belangrijke plaats heeft veroverd in het penologisch jargon.

*Surveiller et Punir*⁸ is een centraal referentiepunt geworden in de sociologie van de bestraffing. Zoals S. COHEN het treffend uitdrukt: 'to write today about punishment and classification without Foucault is like talking about the unconsciousness without Freud'.⁹ Garland betwijfelt echter of FOUCAULT wel zo origineel is als steeds gesteld wordt. Voor een aantal thema's is hij schatplichtig aan NIETZSCHE (sceptisch perspectief en het zoeken naar alle tekenen van macht) en WEBER (rationaliseringstheorie). Door FOUCAULTS populariteit bestaat het gevaar dat zijn opvattingen vaak beschouwd worden als een algemene bestraffingstheorie, terwijl hijzelf deze status ontkent.

FOUCAULT onderscheidt zich vooral doordat hij, i.p.v. de sociale context te benadrukken, rechtstreeks focust op de interne werking van het strafrechtsapparaat en zeer gedetailleerd de disciplinerings technologie van de penale macht blootlegt. Over de relatie van FOUCAULTS ideeën met het marxisme is reeds heel wat inkt gevloeid. GARLAND ziet beide theorieën eerder aanvullend: marxistische benaderingen hebben zich beziggehouden met structurele modellen en globale concepties, terwijl FOUCAULT vooral aandacht heeft voor het interne machtsproces en de fabricage van bestraffing in al haar details beschrijft.

Zonder afbreuk te willen doen aan het belang van FOUCAULTS gedachtengoed wordt toch een volledig hoofdstuk gewijd aan een kritische bespreking ervan. Er is o.a. heel wat kritiek gekomen op zijn historisch bewijsmateriaal, het gebruik van de term strategie zonder enig bewijsmateriaal omtrent intentionaliteit, het aannemen van de relatie tussen bestraffing en macht zonder deze relatie te onderzoeken als een hypothese. FOUCAULT legt niet uit waarom de disciplinerings in de gevangenschappen niet lukt. Terwijl DURKHEIM erop wijst dat een straf pas zinvol is als ze ook appelleert aan de moraliteit van de delinquent, ziet FOUCAULT niet dat deze falings te zoeken valt in een gebrek aan identificatie met de heersende waarden en doelen vanwege de gedetineerden.

De aantrekkingskracht van WEBER ligt hierin dat zijn begrippen gemakkelijk gebruikt kunnen worden in andere disciplines. Vooral zijn concept van modernisering en de impact van disciplinerings, bureaucratie en rationalisering zijn dankbaar toe te passen op de ontwikkeling van de bestraffing. Reeds vóór FOUCAULT heeft hij geschreven over disciplinerings i.v.m. instituties zoals het leger en de fabriek.¹⁰ FOUCAULTS analyse heeft aangetoond dat het rationaliseringsproces de bestraffingsinstitutie heeft veranderd van een morele en emotionele set van rituelen naar een steeds meer passieloos en geprofessionaliseerd instrumenteel proces.

De monopolisering van de bestraffing door de centrale overheid, de arbeidsverdelingen en daaruit voortvloeiende professionalisering hebben geleid tot een

8. FOUCAULT, M., *Surveiller et Punir. Naissance de la Prison*, Paris, Gallimard, 1975.

9. COHEN, S., *Visions of Social Control*, Oxford, Polity Press, 1975: 10.

10. Zie ook GERTH, H.H. en MILLS, C.W. (eds.), *From Max Weber: Essays in Sociology*, London, Routledge & Kegan Paul, 1948: 261.

verwetenschappelijking van het bestraffingsproces. Passionele bestraffingsgevoelens worden meer gemarginaliseerd en vervangen door utilitaristische objectieven. Bureaucratisering en professionalisering hebben tot gevolg dat de rituelen m.b.t. de strafuitvoering aan de directe publieke participatie worden onttrokken: moraliteit speelt enkel nog tijdens de terechtzitting. De verandering van het penologische discours van een moralistische filosofie naar een penitentiaire wetenschap komt tot uiting in het gebruik van een technisch, niet beoordelend vocabularium en het centraal stellen van de therapeutische behandeling. Als nefast bijverschijnsel van de professionalisering en de daaruit groeiende afstand tussen het publiek en de bestraffingsinstituten wijst GARLAND op het gevaar op desinformatie naar het publiek toe en een falen in hun 'opvoeding' met een stijging van de punitieve ingesteldheid tot gevolg.

Vooraleer te beginnen met ELIAS' civiliseringstheorie besteedt GARLAND nog een hoofdstuk aan een invalshoek die volgens hem steeds ondergewaardeerd is, nl. bestraffing als cultureel artefact, waarin cognitieve en affectieve aspecten nauw met mekaar zijn verstrengeld. Sociaal geconstrueerde sensibiliteiten en mentaliteiten hebben belangrijke implicaties voor de manier waarop de delinquent gestraft wordt. Culturele patronen structureren de manier waarop we denken en voelen over misdadigers en criminaliteit. Garland pleit ervoor de culturele 'way of looking' (p. 199) te promoveren tot een evenwaardige analysemethode en niet als uitleg achteraf te gebruiken omdat men verlegen zit om een instrumentele, rationele verklaring.

In deze context behandelt hij de invloed van de religie en het humanitarisme op de bestraffing, veranderingen in de conceptie van gerechtigheid, veranderingen in het mensbeeld van de delinquent en de 'penal culture' (p. 210). Vaak wordt uit het oog verloren dat, indien men de penale praktijk wil veranderen via een wet of andere externe middelen, er eerst moet ingewerkt worden op de 'penal culture'. Opvattingen omtrent 'less eligibility', gelijkheid, rechtvaardigheid, uniformiteit, proportionaliteit en attitudes t.o.v. leeftijd, geslacht, ras en klasse van de delinquent zijn allemaal uitingen van penal culture en ingebed in bredere culturele opvattingen.

In het tiende hoofdstuk worden veranderende bestraffingswijzen verbonden met veranderende sensibiliteiten. Bestraffingsvormen worden enkel in acht genomen zolang ze conform zijn aan wat emotioneel acceptabel en tolerabel is. In deze context verwijst Garland terecht naar de uitspraak van Winston CHURCHILL dat 'a society's penal methods are an index and measure of its civilization' (Garland, p. 215) en Dostojewski's opmerking dat 'the standards of a nation's civilization can be judged by opening the doors of its prisons' (GARLAND, p. 215).

Hier wordt uitgebreid aandacht besteed aan ELIAS' *Civilisatieproces* uit 1939. Civilisering verwijst naar een zeer langdurig en specifiek transformatieproces van gevoeligheden en individuele psychologie, gepaard gaande met bredere veranderingen in sociale organisatie en interactiemanieren. Hoewel ELIAS zelf zeer korte opmerkingen geeft over het verband en het gevolg voor bestraffing toont GARLAND aan dat zijn studie zeer veel relevantie heeft en bijdraagt tot een beter begrip van bestraffing. Essentiële elementen zijn een gestegen niveau van psychi-

sche inhibitie¹¹ en een daling van het manifeste agressieniveau in normale sociale relaties, monopolisering van het geweld door de centrale autoriteit, een stijging van de levensstandaard, verspreiding van het onderwijs, een diffusie van de 'geciviliseerde' (aristocratische-bourgeois) normen en een privatisering (achter gesloten deuren brengen) van bepaalde aspecten van het leven (sex, geweld, ziekte, dood ...).

Garland verwijst naar SPIERENBURGS¹² studie, wiens gedetailleerde historische beschrijving van de bestraffingswijzen in Amsterdam tussen 1650 en 1750 hij als specifiek Elisiaans bestempelt. Een studie die hij niet vermeldt (ik veronderstel wegens gelijktijdige publikatie met zijn boek en taalproblemen) is de studie van Herman FRANKE.¹³ Ook hij baseert zich expliciet op ELIAS door te stellen dat de belangrijkste veranderingen binnen het Nederlandse gevangeniswezen sterk samenhangen met de toenemende afkeer van fysiek geweld en een langzame verinnerlijking van maatschappelijke dwang.¹⁴

Het civiliseringsproces verwijst ook naar een verhoging van het inlevingsvermogen, wat een stijging van de sympathie voor de gedetineerde met zich zou meebrengen (cf. opkomst van bewegingen die strijden voor rechten van gedetineerden).

GARLAND merkt fijntjes op dat dit laatste civiliseringskenmerk misschien wel het minst goed ontwikkeld is, zeker als we denken aan de slechte omstandigheden die er nog steeds heersen in de gevangnissen en het feit dat de doodstraf nog steeds wijd verbreid is. Een reden voor de ondermijning van deze sympathie is privatisering en institutionalisering van de bestraffing en de ideologisering van de voorstelling van criminaliteit door politieke groeperingen.

Een onderdrukking van de instincten en vooral van agressieve gevoelens, impliceert echter niet dat ze verdwijnen. Deze onderliggende emotionele ambivalentie verklaart waarom bepaalde vormen van deviant gedrag soms zeer irrationele en heftige emoties kunnen oproepen.

Onze moderne westerse gevoelens hebben een afkeer ontwikkeld voor fysiek geweld. Psychisch geweld wordt nochtans nog wel getolereerd, denk maar aan de gekende (!) nefaste psychische invloed van een (lange) gevangenisstraf en de mensonterende gevolgen van het samenzetten van meerdere gevangenen op een éénpersoonscel (p. 242). Deze elementen worden door het publiek echter gezien als inherent aan de vrijheidsberoving en de invisibiliteit draagt zeker bij tot de tolerantie hieromtrent. In het zichtbaar en bekend maken van deze vorm van geweld ziet GARLAND een belangrijke functie voor hervormers en wetenschappers weggelegd.

In de laatste twee hoofdstukken komt GARLAND tot zijn eigen visie op bestraffing. Vooreerst ziet hij bestraffing als een 'cultural agent' (p. 249-276). Tussen de heersende cultuur en bestraffing bestaat er een interactieve relatie. Hij benadrukt

11. In FREUDS termen spreekt men van een sterkere ontwikkeling van het superego.

12. SPIERENBURG, P., *The Spectacle of Suffering: Executions and the Evolution of Repression*, Cambridge, 1984.

13. FRANKE, H., *Twee Eeuwen Gevangen. Misdad en Straf in Nederland*, Utrecht, Aula Het Spectrum, 1990.

14. *Ibidem*, 764.

de symbolische, expressieve functie van bestraffing en analyseert met welke middelen en aan wie de bestraffing betekenissen overbrengt ('signifying practice', p. 255). De straftoemeting als communicatief element is vooral belangrijk als er controversiële straffen worden gegeven (b.v. abnormaal hoge of lage straffen). Ook via het gebruik van specifieke terminologie, classificatie en architectuur ('architecture parlante') wordt het symbolische register bespeeld. De ontvangers zijn in de eerste plaats de veroordeelden en hier maakt Garland ons attent op de discrepantie tussen de officiële rethoriek en de eerder demoraliserende boodschap van het gevangenisregime. De penitentiaire professionals zijn waarschijnlijk het meest aandachtig en beïnvloedbaar publiek. Het hanteren van een therapeutische en administratieve taal geeft tegelijkertijd de status van de betreffende actor aan. Het publiek wordt vooral op een indirecte manier bereikt via de media en politieke groeperingen (soms eerder gemanipuleerd).

M.b.t. de inhoud van de overgebrachte betekenissen bespreekt Garland evoluties in de voorstelling van de sociale autoriteit, het mensbeeld en de sociale relaties. Zeer betekenisvol zijn de sociale relaties tussen de delinquent en de staat enerzijds en tussen de delinquent en het slachtoffer anderzijds. Vooral de conceptie over deze laatste sociale relatie (mediërend en verzoenend enerzijds en roepend om bestraffing anderzijds) kan zeer suggestief zijn in het bepalen van de emotionele attitudes t.a.v. deviant gedrag.

In de huidige samenleving worden we echter geconfronteerd met een kakofonie van betekenissen van bestraffing, zelfs de basisrepresentaties lopen door elkaar. Deze symbolische diversiteit, vol contradictoire en ambivalente boodschappen, is echter het logische gevolg van onze plurale samenleving, die gekenmerkt wordt door morele diversiteit.

Tot slot komt GARLAND tot zijn definitie van bestraffing als sociale institutie. Hij waarschuwt er zelf voor dat het niet zijn bedoeling is om tot een groot conceptueel schema te komen, maar dat de besproken theorieën eerder dienen als specifieke interpretatiebronnen voor bestraffing. Het gevaar om te hervallen in een arbitrair eclectisme ligt hier wel op de loer. Nochtans is er nood aan een pluralistische, multidimensionele benadering om de historische ontwikkeling van bestraffing te begrijpen. Door bestraffing te definiëren als een sociale institutie heeft GARLAND een soort vergaarbak gevonden en stelt hij de lezer, die nu de ultieme visie of oplossing, verwachtte wellicht teleur.

Elke sociale institutie is georganiseerd rond een specifieke sfeer van het sociale leven en voorziet in een regulerend en normatief kader voor menselijk gedrag in deze specifieke sociale sfeer. Instituties vormen een podium voor specifieke conflicten, combineren vaak onverenigbare objectieven en organiseren vaak relaties van antagonistische groepen. Elke sociale institutie heeft zijn eigen intrinsieke rationaliteit en zijn eigen manier van conflictoplossing met zijn eigen institutionele cultuur, een eigen taalgebruik, normen, principes, rollen, statussen en overheidsgestuurde relaties. Deze instituties maken echter deel uit van een sociaal netwerk dat hun domein overschrijdt en zijn beïnvloed door economische, politieke, culturele en technologische krachten. Hierdoor is het ook niet mogelijk om te voorspellen hoe de bestraffing zich verder zal ontwikkelen. Het belang van deze visie legt Garland bij het feit dat ze alert maakt voor de beperkingen en de structuren waarin de criminele politiek ontwikkeld wordt.

Alhoewel Garland erg zijn best doet om een frisse en open kijk op de gang van zaken te ontwikkelen blijkt uit zijn bedenkingen op de laatste bladzijde toch wel een zeker defaitisme: 'However well it is organized, and however humanely administered, punishment is inescapably marked by moral contradiction and unwanted irony – as when it seeks to uphold freedom by means of its deprivation, or condemns private violence using a violence which is publicly authorized. Despite the claims of reforming enthusiasts, the interests of state, society, victim, and offender can never be 'harmonized' ... And though this may sometimes be necessary, it is never anything other than a necessary evil' (p. 292).

Een kritische noot die ik aan dit alles nog toe te voegen heb, betreft een te sterke focus op de gevangenisstraf in deze studie. Deze straf is wellicht nog steeds de meest bekritiseerde en controversiële sanctie binnen het hele straffenarsenaal, maar gezien de belangrijke plaats die de alternatieven beginnen te veroveren, zeker sinds de tweede helft van de 20^e eeuw, was het interessant geweest de verworven inzichten meer expliciet door te trekken naar deze bestraffingsvormen.

Dit doet echter niet af aan de bijzondere waarde van dit werk, dat een ereplaats verdient op de boekenplank van iedereen die zich met bestraffingstheorie bezighoudt.

Kristel BEYENS